

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

СПОРИ ЩОДО ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ: *ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ*

КОМІТЕТ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
2023

Зміст

2	1. Розірвання договору довічного утримання.....	<u>3</u>
	1.1. Підстава для розірвання договору довічного утримання.....	<u>3</u>
	1.2. Зміна життєвих обставин як підстава для розірвання договору довічного утримання.....	<u>4</u>
	1.3. Неприязні стосунки між сторонами договору довічного утримання як підстава для його розірвання.....	<u>4</u>
	1.4. Стан здоров'я відчужувача як умова, що враховується судом.....	<u>4</u>
	1.5. Наявність вини як умова для розірвання договору довічного утримання.....	<u>4</u>
	1.6. Індexсація грошового утримання.....	<u>4</u>
	1.7. Обов'язок сплачувати комунальні платежі.....	<u>5</u>
	1.8. Виконання обов'язку набувача третьою особою.....	<u>5</u>
	1.9. правонаступництво у разі пред'явлення позову про розірвання договору довічного утримання.....	<u>5</u>
	1.10. Обов'язок поховати відчужувача та наслідки його порушення.....	<u>5</u>
	2. Визнання договору довічного утримання недійсним.....	<u>6</u>
	2.1. Підстави для визнання договору недійсним за ст. 225 ЦК України.....	<u>6</u>
	2.2. Підстави для визнання договору недійсним за ст. 233 ЦК України.....	<u>6</u>
	2.3. Підстави для визнання договору недійсним за ст. 229 ЦК України.....	<u>6</u>

Редактор: Шкварко В. І.

Контакти: 04070, м. Київ, вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет з цивільного права та процесу НААУ

Голова Комітету Простибоженко О. С.

I. Розірвання договору довічного утримання

1.1. Підстава для розірвання договору довічного утримання

Тлумачення пункту 1 частини першої статті 755 ЦК України свідчить, що договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду за умови доведення відчужувачем факту порушення набувачем своїх обов'язків за договором довічного утримання (догляду), що може проявлятися у вигляді неповного чи неналежного забезпечення доглядом, допомогою, харчуванням відчужувача або у вигляді повного невиконання вказаних дій. Сам лише факт сплати набувачем грошових коштів щомісяця на утримання відчужувача майна не може вважатися належним виконанням умов договору довічного утримання і є підставою для його розірвання, якщо умовами такого договору передбачено як майнове утримання відчужувача, так і здійснення догляду за ним.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 12.04.2018, справа №759/14846/15-ц (провадження №61-6294св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73469360>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 15.05.2019, справа №306/2548/14-ц (провадження №61-6315св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81926000>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 19.06.2019, справа №759/501/17 (провадження №61-14554св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82826783>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18.08.2021, справа №645/3284/19 (провадження №61-15301св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99088261>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 10.09.2021, справа №766/11232/17 (провадження №61-10813св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99556095>

Згідно з частиною першою статті 749 ЦК України у договорі довічного утримання (догляду) можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача.

Установивши, що відповідач належним чином не виконує свої зобов'язання за договором довічного утримання, суд дійшов правильного висновку про наявність правових підстав для розірвання договору довічного утримання.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25.06.2018, справа №668/1510/15-ц (провадження №61-18684св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75133218>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 24.10.2018, справа №209/2643/16-ц (провадження №61-31938св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77521218>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 09.01.2019, справа №308/3644/17 (провадження №61-45833св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79161727>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.11.2019, справа №686/8768/18 (провадження №61-18887св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86000371>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 06.05.2020, справа №755/1750/19 (провадження №61-21536св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89316272>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20.09.2020, справа №755/8043/19 (провадження №61-9943св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065622>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 13.05.2021, справа №752/818/17 (провадження №61-857св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96933231>

1.2. Зміна життєвих обставин як підстава для розірвання договору довічного утримання

4

У разі зміни життєвих обставин позивача, якими він керувався укладаючи такий договір, а саме різко погіршився стан здоров'я й він потребує стороннього догляду, суд дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позовних вимог, оскільки виконання договору довічного утримання на попередніх умовах є неприйнятним для позивача, порушує співвідношення майнових інтересів сторін і позбавляє позивача можливості отримувати постійний догляд за отримане грошове утримання, яке є недостатнім для його потреб з урахуванням стану здоров'я.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 09.11.2020, справа №522/3958/19 (провадження №61-21438св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92811574>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 16.12.2020, справа №490/7474/18 (провадження №61-16535св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93564654>

1.3. Неприязні стосунки між сторонами договору довічного утримання як підстава для його розірвання

Платіжні документи про придбання продуктів харчування та медичних препаратів, на які посилається відповідач, не свідчать про передання вказаних товарів позивачу. Виконання обов'язку відповідача щодо надання побутових послуг унеможливилось неприязними стосунками, які склалися між сторонами.

Відповідно до частини другої статті 651 ЦК України договір може бути розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.03.2018, справа №509/513/16-ц (провадження №61-6725 св 18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73195009>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14.06.2022, справа №753/18667/20 (провадження №61-20584св21)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104748335>

1.4. Стан здоров'я відчужувача як умова, що враховується судом

Факт надсилання грошових коштів відповідачем не свідчить про те, що він належним чином виконував умови договору довічного утримання, оскільки йому було відомо про те, що позивач – людина похилого віку і за станом здоров'я та у зв'язку з отриманою у 2014 році травмою не мав можливості самостійно пересуватися, внаслідок чого отримання ним через поштове відділення грошових переказів неможливе, що тягне за собою неналежне виконання договору довічного утримання.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25.06.2018, справа №357/18084/15-ц (провадження №61-17177св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74963517>

1.5. Наявність вини як умова для розірвання договору довічного утримання

Для розірвання договору довічного утримання з підстав невиконання або неналежного виконання набувачем обов'язків за договором достатньо встановлення факту неналежного виконання набувачами умов договору. Вина, тобто підстави з яких набувачі неналежним чином виконували умови вказаного договору, значення не має.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 29.08.2018, справа №755/1226/17-ц (провадження №61-1677св17)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76261738>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 30.06.2021, справа №310/5175/15-ц (провадження №61-6666св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98105342>

1.6. Індиксація грошового утримання

Несплата відповідачем щорічної індиксації, нарахованої на грошове утримання, не може вважатися істотним порушенням умов договору довічного утримання, що значною мірою позбавляло відчужувача того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 05.06.2019, справа №755/5449/17 (провадження №61-48053 св 18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82703140>

1.7. Обов'язок сплачувати комунальні платежі

Посилання позивача на обов'язок відповідача, як нового власника, утримувати будинок та оплачувати комунальні послуги є необґрунтованими, оскільки ґрунтуються на інших правовідносинах та за відсутності несприятливих наслідків для позивача, пов'язаних з можливістю проживання у спірному будинку, невиконання або неналежне виконання відповідачем такого обов'язку, утворення заборгованості з оплати послуг електро-, газопостачання саме собою не може бути підставою для розірвання договору довічного утримання (догляду).

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.10.2019, справа №536/2258/17 (провадження №61-745св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85325071>

1.8. Виконання обов'язку набувача третьою особою

Стаття 528 ЦК України передбачає, що виконання обов'язку може бути покладене боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. Законодавством України та договором довічного утримання не встановлено обов'язку набувача щодо саме особистого догляду за відчужувачем. Кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою. У разі невиконання або неналежного виконання обов'язку боржника іншою особою цей обов'язок боржник повинен виконати сам.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 28.10.2019, справа №757/32769/15-ц (провадження №61-2372 св 18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73770520>

1.9. правонаступництво у разі пред'явлення позову про розірвання договору довічного утримання

Якщо позов про розірвання договору довічного утримання та визнання права власності на квартиру за відчужувачем пред'явлено за його життя, факт смерті відчужувача до вирішення справи судом допускає правонаступництво у спірних правовідносинах, тому оспорюваний договір довічного утримання може бути розірвано.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 29.08.2018, справа №755/1226/17-ц (провадження №61-1677св17)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76261738>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 30.06.2021, справа №310/5175/15-ц (провадження №61-6666св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98105342>

1.10. Обов'язок поховати відчужувача та наслідки його порушення

Непоховання відповідачем відчужувача не може бути підставою для розірвання договору довічного утримання, а може бути підставою для відшкодування збитків особі, яка здійснила поховання.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14.02.2018, справа №686/2676/15-ц (провадження №61-3126 св 18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243857>

II. Визнання договору довічного утримання недійсним

6

2.1. Підстави для визнання договору недійсним за статтею 225 ЦК України

Правила статті 225 ЦК поширюються на ті випадки, коли фізичну особу не визнано недієздатною, однак у момент вчинення правочину особа перебувала в такому стані, коли вона не могла усвідомлювати значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервово-потрясіння тощо). Для визначення наявності такого стану на момент укладення правочину суд зобов'язаний призначити судово-психіатричну експертизу за клопотанням хоча б однієї сторони, висновок якої повинен оцінюватися судом як окремо, так і в сукупності з іншими доказами. Суд дійшов обґрунтованого висновку, що в матеріалах справи достатньо доказів для висновку про підписання договору довічного утримання (догляду) від 4 липня 2012 року особисто ОСОБА_4 як стороною цього договору, та укладення договору з відповідачем за власним волевиявленням, яке відповідало її внутрішній волі, оскільки підстави вважати, що ОСОБА_4 в момент укладення договору не могла усвідомлювати значення своїх дій та/або керувати ними, відсутні.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 10.04.2020, справа №465/8406/13-ц (провадження №61-39384св17)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88833116>

2.2. Підстави для визнання договору недійсним за статтею 233 ЦК України

Правочин може бути визнаний судом недійсним на підставі статті 233 ЦК, якщо його вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на крайній не вигідних умовах, чим друга сторона правочину скористалася. Тяжкими обставинами можуть бути тяжка хвороба особи, членів її сім'ї чи родичів, смерть годувальника, загроза втратити житло чи загроза банкрутства та інші обставини, для усунення або зменшення яких необхідно укласти такий правочин. Особа (фізична чи юридична) має вчиняти такий правочин добровільно, без наявності насильства, обману чи помилки. Особа, яка оспорує правочин, має довести, що за відсутності тяжкої обставини правочин не було б вчинено взагалі або вчинено не на таких умовах.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 09.09.2020, справа №522/12495/17 (провадження №61-20765св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91702492>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 15.10.2020, справа №755/21068/14-ц (провадження №61-44752св18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92363246>

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25.06.2021, справа №755/18296/17 (провадження №61-18669св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903635>

2.3. Підстави для визнання договору недійсним за статтею 229 ЦК України

Помилка внаслідок власного недбалства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним. «Під помилкою розуміється неправильне, помилкове, таке, що не відповідає дійсності, уявлення особи про природу чи елементи вчинюваного нею правочину. Законодавець надає істотне значення помилці щодо: природи правочину; прав та обов'язків сторін; властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність; властивостей і якостей речі, які значно знижують можливість використання за цільовим призначенням. Особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним на підставі статті 229 ЦК України повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також те, що вона має істотне значення.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18.12.2020, справа №520/9320/17 (провадження №61-21074св19)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93666940>

Якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливість використання за цільовим призначенням. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом (частина перша статті 229 ЦК України). Установивши, що позивач є особою похилого віку, маючи вади зору та незадовільний стан здоров'я, помилилася щодо своїх прав та обов'язків ОСОБА_2 за договором довічного утримання (догляду), розраховувала на отримання від відповідача довічного догляду, якого вона потребує за віком та станом здоров'я, а не грошової допомоги, та врахувавши інші належні та допустимі докази на підтвердження позовних вимог, які не спростовані відповідачем, суди дійшли обґрунтованого висновку про задоволення позовних про визнання договору довічного утримання недійсним.

Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11.06.2020, справа №643/2932/17 (провадження №61-5468св20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89763031>

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

Комітет з цивільного права та процесу НААУ
2023